

JOSEF SVÁTEK

MAURICE MAETERLINCK A JEHO DRAMA PELLÉAS A MÉLISANDA JAKO OPERA NA ČESKÉM JEVIŠTI

Dne 5. května 1949 zemřel v Nizze ve Francii belgicko-francouzský básník a spisovatel Maurice Maeterlinck, jeden ze zakladatelů moderní poezie, tvůrce symbolistického dramatu, autor filosofických spisů a esejista, vyznamenaný Nobelovou cenou, narozený 29. srpna 1862 v Gentu v Belgii.

Souvislosti Maeterlinckova díla s Čechami a s Moravou si připomeneme na lyrickém dramatě Pelléas a Mélisanda, které jako opera francouzského skladatele Clauda Achilla Debussyho (1862—1918), výsledek to jedinečně vzácné spolupráce mezi básníkem a hudebním skladatelem, bylo inscenováno v letech 1908—1948 v Praze, Brně a v Ostravě pěti premiérami s četnými reprizami. S odstupem doby se dá odpovědně říci, že Maeterlinckova dramata Pelléas a Mélisanda a Modrý pták tvoří vrchol spisovatelova literárního odkazu.

České čtenáře seznamovala s díly Maurice Maeterlincka¹ soustavně ve svých dokonalých překladech spisovatelka a překladatelka Marie Kalašová (narodila se r. 1852 v Praze a zemřela tamtéž r. 1937), spolupracovnice četných spisovatelů a osobností kulturního života domácího i zahraničního. Její sestrou, o málo starší, byla altistka světového významu, dramatická pěvkyně Klementina Kalašová (1851—1889). Obě sestry byly vskutku nejvzdělanějšími ženami své doby; vynikaly světovým kulturním rozhledem.

Dokladem styků Maurice Maeterlincka s Marií Kalašovou je korespondence s ní, pramen velké hodnoty historické a literární, vedená od 26. května 1893 do 21. srpna 1931 a obsahující 46 dopisů, pohledních lístků a navštívenek, datovaných i bez data;² jejich četba je sama o sobě hodnotným kulturním zážitkem. Básník posílal listy své překladatelce do Prahy (nejdříve na

¹ O Maurici Maeterlinckovi je početná literatura knižní a časopisecká, z níž uvádím tři nejnovější práce základního významu: Sborník studií *Maurice Maeterlinck — 1862—1962* (Brusel 1962), 547 stran, redigovali Joseph Hanse a Robert Vivier. — Alex Pasquier, *Maurice Maeterlinck* (tamže 1963), 295 stran. — Vladimír Stupka, *K českým překladům Maeterlinckových dramát*, Sborník prací pedagogické fakulty University Jana Evangelisty Purkyně v Brně, řada jazyková a literární, čís. 6, sv. 26, K minulosti i dnešku literatury (Brno 1969), str. 109—118.

² Pozůstalost Marie Kalašové je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze-Strahově, depozitář Staré Hradý u Jičína, literární pozůstalost číslo 316, sign. I B 32/2. Inventář k ní *Marie Kalašová (1852—1937)*, sestavil Vladimír Hellmuth-Brauner, vydal Literární archiv (Praha 1966).

Smichov a pak na Hradčany) a jednou (v r. 1899) také do Paříže z různých míst ve Francii (Grasse, Gruchet-Saint-Siméon, Château de Médan, Nizza, Paříž a především Abbaye de Sainte-Wandrille v Normandii), ale také z Belgie (Oostacker, Gent), z Itálie (Benátky), z Německa (Berlín) a z Alžírsko (Timgad).

V korespondenci je 24 kusů, které se přímo týkají Maeterlinckových děl, přeložených Marií Kalašovou do češtiny: belgický dramatik dával v nich své české spolupracovníci souhlas k překladům a k jejich zveřejnění tiskem, děkoval jí za poslané překlady, dotazoval se na možnost uvedení některých svých dramát v Národním divadle v Praze nebo souhlasil s jejich zařazením do repertoáru. V časové posloupnosti byla předmětem přátelského písemného styku M. Maeterlincka s M. Kalašovou tato díla: drama *La Princesse Maleine* (Princezna Maleina), drama *L'Intruse* (Vetřelkyně), esej *Le Trésor des Humbles* (Poklad chudých duchem, v novějším překladě *Poklad pokorných*), drama *Anglavaine et Sélysette* (Anglavaine a Sélysette), drama *Monna Vanna*, drama *Sœur Béatrice* (Sestra Beatrix), drama *L'Oiseau bleu* (Modrý pták), malá dramata pro loutky *Alladine* et *Palomides* (Alladine a Palomides) a *La Mort de Tintagiles* (Smrt Tintagila), drama *Les Aveugles* (Slepíci), esej *La Vie des Abeilles* (Život včel) a samozřejmě drama *Pelléas a Mélisanda*.

Ve svých listech projevil M. Maeterlinck několikrát lítost, že neumí česky, aby mohl číst svá díla v českém překladě. Např. v nedatovaném dopise píše: „Je ne regrette qu'une chose, c'est qu'il ne me sera jamais possible de lire Vos traductions qui doivent être, à la manière dont Vous me parlez de ces choses, parmi les meilleures qu'on ait faites.“ Nebo v listě z 15. června 1914 poznamenává: „Je regrette que mon ignorance de la langue tchèque ne me permette pas apprécier, come il convient, Votre travail, qui, j'en suis persuadé, doit être excellent.“

Krásným dokladem přátelských vztahů mezi oběma spisovateli je dopis z Paříže, v němž M. Maeterlinck těšil M. Kalašovou, když zesnula její maminka Amalie Kalašová, a v němž kromě jiných vět napsal: „Elle est morte selon la grande loi de la mort, Vous avez à vivre à present selon la loi non moins grande de la vie.“ Vzájemný písemný styk se omezil (a pak ustal docela), když se r. 1918 rozpadlo Maeterlinckovo manželství s Georgette Maeterlinckovou-Leblancovou, francouzskou sopránistkou, kterou se M. Maeterlinck (byl jejím manželem od r. 1896) snažil marně uplatnit jako první *Mélisandu* v pařížské premiéře Debussyho opery 30. dubna 1902.³ Ředitel Komičké opery (l'Opéra Comique) v Paříži Albert Carré a šéf jejího orchestru André Messager prosadili tenkrát skotskou pěvkyni Mary Gardenovou (nar. r. 1877),⁴ která se stala vzorem pro výběr představitelky *Mélisandy* v budouc-

³ V korespondenci M. Maeterlincka s M. Kalašovou je kromě fotografie Georgette Maeterlinckové-Leblancové, nedatovaného dopisu (s textem „De Maurice, de moi — les meilleurs vœux, les souhaits les plus affectueux! Georgette.“), nedatovaného pohledního lístku se St. Wandrillé též dopis z r. 1918, narychlo napsaný tužkou den po odchodu M. Maeterlincka ze společné domácnosti. V něm mimo jiné je věta: „J'espère que nous nous reverrons un jour, je le souhaite car j'ai discerné en Vous des beautés que jusqu'ici je n'avais point rencontré chez les autres femmes et je me sentais prête à Vous aimer profondément. Ne m'oubliez pas, je penserai souvent à Vous ... Georgette“.

⁴ Mary Garden[ová] jako *Mélisanda* je vyobrazena na fotografii na XXXI. tabulce v knize Maurice Boucher, *Claude Debussy (Essai pour la connaissance du devenir)*, edice *Maîtres de la musique ancienne et moderne*, 4. sv. (Paříž 1930).

nosti: měla krásný hlas, byla půvabná, štíhlé postavy a měla dlouhé vlasy zlaté barvy.

Lyrická tragédie nevidané krásy Pelléas a Mélisanda, jejímž dějištěm je allemondský hrad, jeho park, okolní lesy a podzemní prostory pod hradem, byla vydána v českém překladě Marie Kalašové dvakrát: nejdříve vyšla roku 1899 v časopise Květy⁵ a krátce poté jako samostatná knížka v Ottově Světové knihovně.⁶ Čtvrtý výjev čtvrtého jednání, odehrávající se u studánky (u fontány) v parku, kde se naposledy Pelléas a Mélisanda spolu setkají, a pak druhý výjev pátého jednání s umírající Mélisandou jsou z nejsilnějších míst v dramatické a operní tvorbě vůbec. Pelléa a Mélisandy se v Maeterlinckově korespondenci týkají dva dopisy; v prvním z nich, datovaném v Paříži 6. května 1899, čteme: „Mademoiselle, . . . Merci mille fois pour l'envoi de la revue⁷ qui contient Votre traduction de Pelléas . . . Pour moi je compte bien ne pas quitter cette planète sans avoir vu Votre patrie. — Croyez-moi! Mademoiselle, Votre tout dévoué M. Maeterlinck.“ Druhý list, psaný v Gruchet-Sain-Siméon (bez časového označení), se celý týká slavné Maeterlinckovy lyrické tragédie: „Chère amie: Je viens de recevoir l'adorable petit volume que fait Pelléas dans Votre traduction.⁸ Et l'énigme de Votre préface⁹ qui me tourmente et surtout tourmente Georgette. Telle que nous Vous connaissons, elle doit être si sûre et si pénétrante! C'est un des rêves de Georgette que Vous nous la traduisiez. Car nous voilà devant elle comme devant une maison amie dont tous les volets seraient clos. J'imagine que l'envoi de ce livre est l'envoi de bonnes nouvelles de Votre vie, do Votre paix. Et nous Vous envoyons celles de notre bonheur. M. Maeterlinck.“

Tak se do českého prostředí dostala činohra, jejíž francouzská premiéra se konala 17. května 1893 v divadle Les Bouffes Parisiens v Paříži. Čeští čtenáři si zařazovali do svých knihoven dílo, na jehož konečném hudebním ztvárnění Claude Achille Debussy, velký mistr impresionismu, pracoval plných deset roků (v letech 1892—1902),¹⁰ dílo, které při svém vzniku vyvolalo skupinu nadšených obdivovatelů („pelléastři“) a jehož četbou se v zákopech na západní frontě první světové války (1914—1918) posilňovali ve svém strašném utrpení francouzští vojáci.¹¹ Šlo o drama, které plně zaujalo rovněž jiné

⁵ Květy, roč. XXI, kniha XLII, první pololetí (Praha 1899), str. 487—504, 598—609: *Pelléas a Mélisanda*.

⁶ Je to knížka M. Maeterlinck: *Pelléas a Mélisanda*. Přeložila Marie Kalašová. Nákladem J. Ottvy. — Tiskem Unie, 119 stran, Světová knihovna, čís. 155—156.

⁷ Míněn časopis Květy (srv. pozn. 5).

⁸ Jde o knižní vydání v Ottově nakladatelství z r. 1899 (srv. pozn. 6).

⁹ Předmluvou měl M. Maeterlinck na mysli stať *Úvodní studie*, datovanou M. Kalašovou „Na Smíchově, v září 1899“ a otištěnou na str. 3—10 knížky. V ní překladatelka podala charakteristiku literárního díla M. Maeterlincka jako symbolistického básníka, jehož dramata jsou ryze umělecká díla: „... veškerého jeho umění jest upřímné, svrchovaně pravdivé, plynoucí z jeho nejvlastnější povahy . . . Nazvala bych ho realistou neviditelných realit. Lze věru říci, že není takřka ani jediné řádky v jeho spisech, jež by měla pouze cenu literární: vše je tu vnitřní nutností“.

¹⁰ Partituru opery Pelléas a Mélisanda pro orchestr v původním vydání z r. 1902 vydal nakladatel A. Durand a synové v Paříži.

¹¹ O tom Václav Holzknecht, *Claude Debussy*, edice Hudební profily, 6. sv. (Praha 1958). — Básník Alexandr Pirkán v románě F. X. Šaldy *Loutky i dělníci boží*, první díl, třetí vydání (Praha 1920), str. 78—79, označuje Debussyho Pelléa a Mélisandu jako „hudbu člověka opravdu kulturního“. — Obsah opery stručně podává Anna Hostomská, *Opera*. Průvodce operní tvorbou (Praha 1956), str. 250—252.

hudební skladatele: pro londýnskou premiéru z r. 1898 složil scénickou (meziaktní) hudbu Gabriel Fauré, v letech 1902—1903 komponoval Arnold Schönberg symfonickou báseň pro orchestr Pelléas a Mélisanda a v r. 1905 zhudebnil některé části Maeterlinckova dramatu přední finský skladatel Jean Sibelius. Za dvě první desetiletí své existence dosáhla nová opera (do r. 1923) jen v Paříži dvě stě repriz a rychle se uplatňovala také na jevištích různých jiných evropských a amerických divadel.

První provedení opery Pelléas a Mélisanda na českém území se uskutečnilo v září r. 1908 v Novém německém divadle v Praze (dnešní Smetanovo divadlo); zde ji uvedl ředitel Angelo Neumann, který řídil divadlo od jeho založení v r. 1888 do r. 1910. Za značné účasti návštěvníků konala se dopoledne 26. září (v sobotu) generální zkouška a v pondělí 28. září 1908 slavnostní premiéra. Zpíváno bylo v německém překladu Otty Neitzela (s použitím překladu, jehož autorem byl Friedrich von Oppeln-Bronikowski; jako režisér uplatnil se zkušený Curt Stern, dirigentem byl kapelník Paul Ottenheimer, scénu a kostýmy navrhl mladý českoněmecký malíř Richard Teschner. Pelléa zpíval Alfred Borutta a Mélisandu Fránce Classen(ová), kteří oba, jak se vyjádřil autor zprávy o premiéře Dr. Viktor Joss, „ztělesnili poetické postavy milostné dvojice“. Také ostatní sólisté G. Zottmayer (allemondský král Arkel), Valeska Nigrigi (Jenovéfa, matka Pelléova a Galaudova), Hermann Kant (Golaud), Elise von Catopol (chlapec Yniold, Golaudův syn z prvního manželství) a Richard Taussig (lékař) byli kritikem hodnoceni kladně s tím, že svými výkony vystihli zvláštnosti prováděného díla. Dr. V. Joss ocenil též zásluhy režiséra, dirigenta a výtvarníka, kteří se svou prací zasloužili o úspěch večera. Po představení posluchači a diváci dlouho vyčkávali — nevěděli, jaké stanovisko k opeře pro její neobvyklost zaujmout — ale pak přece vyvolali svým potleskem na rampu jeviště všechny sólisty, režiséra Sterna, dirigenta Ottenheimera a malíře Teschnera.¹² Zájem českých uměleckých kruhů a českého obecenstva o operu, která se dočkala jenom dvou repriz (30. září a 10. října 1908), byl tenkrát nepatrný.¹³

Jako přípravu brněnské kulturní veřejnosti na premiéru Debussyho Pelléa a Mélisandy v Národním divadle v Brně uspořádal šéf tamní opery František Neumann zajímavý a zdařilý večer, na němž 1. února 1921 v Redutě Ing. Ferdinand Pujman (1889—1961), mladý operní režisér a estetik, pohovořil o chystaném díle v hudebním ohledu a Jiří Mahen (1882—1939), dramaturg Národního divadla, osvětlil jeho literární složku, tedy drama M. Maeterlincka; ukázky z opery zazpívali sólisté Marie Hladíková, Božena Snopková a Karel Zavřel.¹⁴ Snahu o provedení opery v Brně, jejíž premiéra se konala 4. února 1921, označil znalec hudebního života v hlavním městě

¹² Srv. časopis Deutsches Abendblatt-Prager Zwischenactzeitung, 24. roč. (1908), II. svazek (druhé pololetí). Zde čís. 214 z 19. září 1908 (oznámení o premiéře), čís. 220 z 26. září (oznámení o generální zkoušce a o premiéře, charakteristika díla) a čís. 221 z 29. září (referát Viktora Josse o premiéře).

¹³ Srv. časopis Hudební revue, II (Praha 1909), str. 27—28, článek *Německé divadlo pražské* (autor A. Šilhan). V něm kladně hodnocení malíř R. Teschner a tenorista A. Borutta; referent poznamenal: „Role jsou pro operní pěvce těžkým problémem pěvecky i herecky“.

¹⁴ Srv. Lidové noviny, 29 (Brno), z 3. února 1921 ráno, str. 5, *Kulturní kronika. Večer Debussyho v Redutě*.

Moravy prof. Gracian Černušák jako „jeden z projevů zápasu o poctivé, velké umění budoucnosti“.¹⁵ Týž kritik po premiéře opery, které ovšem mnoho účastníků neporozumělo, napsal: „Provedení Pelléa a Mélisandy, k němuž se upíral po zásluze v hudební obci brněnské i širší umělecké veřejnosti nejživější zájem, překonalo v mnohém ohledu i naděje velmi smělé. Sólové partie svěřeny nejlepšími silám.“ Z nich největší úspěch měla sopranistka Božena Snopková (1890—1974), která „byla již svým zjevem poeticky křehkou Mélisandou a dovedla tento prvý dojem uchovat a stupňovat rozněžňlou hrou i kvalitou vroucně citěného a vkusně podaného zpěvu.“ Pelléa zpíval Karel Zavřel (1891—1963), Arkela Rudolf Kaulfus (1878—1943), Jenověfu Marie Hladíková, Golauda Štěpán Chodounský (1886—1954) a Yniolda Hana Hrdličková (nar. r. 1893). Režii měl Ferdinand Pujman (byl režisérem brněnského Národního divadla v letech 1920—1921), scéna a kostýmy byly dílem divadelního výtvarníka Schreiberera; o úspěch premiéry zasloužil se v první řadě její dirigent, iniciátor uvedení Debussyho a Maeterlinckova díla v českém znění do Brna, šéf opery František Neumann (1874—1929).¹⁶ Tehdy poprvé Zdeněk Nejedlý, pozdější znamenitý znalec Pelléa a Mélisandy, podal své hodnocení: brněnskou premiéru označil jako „hlavní novinku letošní sezóny“;¹⁷ o díle samotném napsal, že je to „opera světového významu“.¹⁸

Nový šéf opery (od r. 1920) Národního divadla v Praze Otakar Ostrčil (1879—1935) uvedl Pelléa a Mélisandu 1. listopadu 1921, při čemž využil zkušenosti, získaných při premiéře v Brně. Režie byla svěřena Ferdinandu Pujmanovi, činnému již v Praze (režii této opery zahájil svou činnost v pražském Národním divadle), a Pelléa přijel zazpívat a zahrát při premiéře jako host Karel Zavřel, člen Národního divadla v Brně, „pěvec velmi inteligentního, krásného, výrazného hlasu, který úlohu podal vzorně.“ V dalších představeních opery — také v první repríze 3. listopadu 1921 — vystupoval jako Pelléas pražský tenorista Jan Hilbert Vávra (1888—1950). Výprava scény byla svěřena Josefu Matěji Gottliebovi (nar. r. 1882) a jako textu dramatu bylo užito překladu, který z Maeterlinckova francouzského originálu pořídil František Jelínek (nar. 1883), zkušený operní tenorista a koncertní pěvec. Postavu Mélisandy vytvořila Marja Bogucká z Jodkiewiczů (1884—1957), sopranistka polského původu, známá také ze svého působení v Novém Yorku (v letech 1933—1957), později provdaná Behrmanová. V jejím vynikajícím výkonu bylo možno pozorovat dlouholeté pěvecké a herecké zkušenosti: „Její křehký hlas a umírněná hra znamenitě vystihovaly plachou a bojácnou Mélisandu.“ Arkela představoval Luděk Mandaus (nar. 1898), Jenověfu Marie Rejholcová-Heringová (1891—1937), Golauda Jan Fifka (nar. 1889),

¹⁵ Srv. Lidové noviny, 29 (Brno), pátek 4. února 1921 ráno, str. 9, *Kulturní kronika. K české premiéře Pelléa a Mélisandy v Brně*, autor Gracian Černušák.

¹⁶ Srv. Lidové noviny, 29 (Brno), neděle 6. února 1921 ráno, str. 9, *Premiéra Pelléa a Mélisandy*, autor Gracian Černušák.

¹⁷ Srv. hudební list Smetana, XI (Praha 1921) čís. 2—3, 25. května 1921, str. 35: *Česká opera v Brně*, autor Zdeněk Nejedlý.

¹⁸ Srv. Smetana, XI (Praha 1921), čís. 7—8, 18. listopadu 1921, str. 126—127, rubrika *Z hudebního života, zpráva O brněnské opeře*. Se zmínkou o článku Vladimíra Helferta v Moravsko-slezské revue s kladným hodnocením premiéry v Brně.

Yniolda Marie Crhová (nar. r. 1885) a lékaře Bohumil Soběský (nar. 1892).¹⁹

Také tentokrát přijal Zdeněk Nejedlý premiéru s projevy obdivu: ocenil dokonalé nastudování opery dirigentem O. Ostrčilem („již dávno orchestr Národního divadla nehrál tak oduševněle, výstižně a delikátně“), pochválil její neobyčejně dramatický spád jako díla mravní opravdovosti, zanechávajícího v posluchačích a v divácích hluboký dojem a znamenajícího krok přední pražské scény do nových poměrů. Vyzvedl vynikající umělecké hodnoty opery, díla vpravdě mistrovského, nad nějž důležitějšího nebylo vytvořeno za poslední čtvrtstoletí ve francouzském hudebním umění; toliko s Jelínkovým překladem nebyl spokojen, protože ten nevystihl plně Maeterlinckův originál. Podrobným rozbořem dramatu ukázal recenzent, jak sám dobře porozuměl belgickému básniku. Jiný z kritiků vysoce vyzvedl kromě výkonů obou hlavních představitelů režii, scénickou výpravu, živé i plastické uplatnění světla a vyjádřil celkový radostný dojem z premiéry.²⁰ Klub českých skladatelů v Praze poslal vedení Národního divadla poděkování s uznáním všem, kdož se zasloužili o úspěšné provedení opery.²¹ Mirko Novák, tehdy mladý posluchač filosofické fakulty Univerzity Karlovy, napsal u příležitosti pražského provedení opery článek M. Maeterlinck v díle Cl. Debussyho.²²

Zásahu o to, že inscenace opery *Pelléas a Mélisanda* se uskutečnila r. 1947 v Zemském divadle (nyní Divadlo Zdeňka Nejedlého) v Ostravě²³ a r. 1948 ve Velké opeře 5. května (nyní Smetanovo divadlo) v Praze,²⁴ měl šéf ostravské opery Jaroslav Vogel, který ve svém cenném pojednání *Třikrát ve službách ostravské opery o tom napsal*:²⁵ „Ale měl jsem jednu nesplněnou touhu — nastudovat aspoň jednou v životě operu, která mi učarovala již za mých studií v Paříži v sezóně 1912—1913, totiž Debussyho jedinou operu *Pelléas a Mélisanda*. Za celou svou 22letou dosavadní dirigentskou činností nedisponoval jsem však přiměřenou inkarnací hlavně obou titulních rolí, vyžadující opravdu básnivě, umělecky dostatečně vyspělé a přitom mladistvě představitel. A tu jsem byl upozorněn na nadějnou sopranistku, studující na

¹⁹ Srv. Smetana, XI (Praha 1921), čís. 7—8, 18. listopadu 1921, str. 121—123: *Pelléas a Mélisanda*. Autor (Zdeněk Nejedlý) jménem neuveden.

²⁰ Srv. hudební listy *Dalibor*, roč. XXXVIII, rok 1921—1922, čís. 2, Praha 20. listopadu 1921, str. 15—16, autor O. L. M.

²¹ Srv. Smetana, XI (Praha 1921), čís. 7—8, 18. listopadu 1921, str. 126—127, článek *Klub českých skladatelů* od Zd. Nejedlého.

²² Pojednání *M. Maeterlinck v díle Cl. Debussyho*. K prvému uvedení *Pelléas a Mélisandy* na scénu Nár. divadla. Zvláštní otisk z časopisu *Nové Čechy*, roč. V, dvojčíslo 4—5 (Praha 1922), str. 1—7. Autor nepodal ve své stati téměř žádné konkrétní údaje a omezil se v podstatě jen na vysvětlení rozdílů mezi hudbou Clauda Debussyho a Richarda Wagnera.

²³ Srv. Josef Svátek, *Pelléas a Mélisanda*, Ostravský kulturní zpravodaj, roč. XV, 1. prosince 1972, str. 12.

²⁴ Srv. Josef Svátek, *25 let od provedení Debussyho opery Pelléas a Mélisanda v Ostravě a v Praze*, hudební měsíčník *Opus musicum*, roč. V, čís. 2/1973 (Brno), str. 46 až 50. — T ý ž: *Výročí zájezdu ostravské opery*, Ostravský večerník, roč. 6, čís. 58, 22. března 1973, str. 3.

²⁵ Srv. sborník *Ostrava* (příspěvky k dějinám a výstavbě města), 4. sv. (Ostrava 1967), str. 291—322. — Ve sborníku *40 let ostravského divadla 1919—1959* (Ostrava 1959) ve stati *Ostravská opera* (str. 61—153) jsou v obrazové části dvě fotografie z opery *Pelléas a Mélisanda* (sólistka Jiřina Ogounová jako *Mélisanda* u klekátka). Na str. 65: „Stejně si počíná [šéf opery Zdeněk Chalabala] i se sólisty — mladým dává hojně příležitosti — a tak ostravská opera obohacena o J. Ogounovou.“

pražské konservatoři, jménem Jiřina Ogounová, a když jsem si ji přišel poslechnout, bylo mi jasno, že přede mnou stojí hledaná Mélisanda. Krátce nato přišel mi v Brně předzpívat začínající tehdy basista Zdeněk Kroupa a já si řekl, že bych měl Arkela. Do třetice slyšel jsem pak v Ostravě, kam jsem na naléhání ředitelství přece jen zajel, mladistvého tenoristu Ivo Žídka, a hle — měl jsem i Pelléa! Ostatní role nebylo už těžko obsadit: Golauda barytonistou Přemyslem Kočím, Jenověfu altistkou Helenou Zemanovou, mladého Yniolda další mladičkou pražskou konservatoristkou Věrou Novákovou, která se naň svou drobnou postavou a polodětským ještě hlasem dobře hodila. A tak jsem přece podepsal a hned po svém nastoupení začal Pelléa studovat, „než mi i ti mladí zestárnou“, také však abych ostravské občanstvo ubezpečil, že má třetí „éra“ nemá být jen opakováním druhé.²⁶ Že Mélisandu svěřuji úplně začátečníci, toho jsem se nelekal. Či nebyla rovněž první rolí své první představitelky Mary Gardenové? A tehdy přece na ní závisel osud díla vůbec! A skutečně vytvořila naše sopránistka nejen krásný, nýbrž vůbec nejlepší výkon své bohužel krátké divadelní dráhy. Dík všem těmto výjimečným předpokladům potkala se premiéra 11. prosince 1947 i další představení s takovým úspěchem (vím o lidech, kteří na Pelléovi byli i pětkrát!) že jsem se na popud Jaroslava Procházky, tehdy tiskového tajemníka Opery 5. května, rozhodl uspořádat s tímto v Praze již dlouho nehraným dílem dvě pohostinská představení ve Smetanově divadle (první zájezd ostravského souboru do Prahy!), a to 22. a 23. března. Příležitost byla tím vhodnější, že na 26. března 1948, tedy pouhé 3 dny na to, připadalo 30. výročí Debussyho úmrtí. Také v Praze byla odezva nevšední, ač jsem uložil pěvcům, aby se vzhledem k intimnímu rázu díla děkovali až na konci představení.“

S chystanou operou seznámil Jaroslav Vogel cílevědomě ještě před její ostravskou premiérou co největší počet obyvatel Ostravy jak v tisku, tak ve své přednášce, kterou měl v Domě umění v Ostravě 4. prosince 1947. Šlo o akci Kulturního klubu v Ostravě, při níž Jaroslav Vogel podal výklad o připravované opeře, jejíž rozbor provedl a z níž ukázky předvedli operní sólisté.²⁷ Text přednášky byl pak otištěn jako článek Jaroslava Vogla Debussy a jeho Pelléas ve čtrnáctideníku Divadelní list (jeho třetí ročník ze sezóny 1947—1948²⁸ má pro bližší poznání Debussyho a Maeterlinckova díla značný význam).²⁹ V článku Jaroslav Vogel opět v Ostravě uvedl šéf ostravské opery Jan Pacl, že „dalšími novinkami pro Ostravu bude Debussyho opera Pelléas a Mélisanda, dílo to epochálního významu a jedinečné krásy“,³⁰ ve zprávě Představujeme nové členy byli čtenáři upozorněni na angažování

²⁶ Český dirigent Jaroslav Vogel (1894—1970), nositel Řádu práce (od r. 1953) a nositel titulu zasloužilý umělec (od r. 1964), působil v Ostravě celkem 21 a půl roku: v letech 1919—1923, 1927—1943 a 1947—1948.

²⁷ Srv. deník Práce (ostravské vydání) z 30. listopadu 1947.

²⁸ Třetí ročník divadelního listu, vydávaného Zemským divadlem v Ostravě, obsáhl celkem 20 sešitů.

²⁹ Srv. Divadelní list, III, str. 1—10; na str. 15 program obou pražských představení a na str. 16 obsah opery. — V ostravském a pražském provedení měla opera Pelléas a Mélisanda 13 obrazů místo 12 původních.

³⁰ Divadelní list, III/1, str. 2—4 (zde na str. 3).

Jiřiny Ogounové³¹ a v informativní stati Zemské divadlo připravuje na studium Debussyho hudebního dramatu za řízení šéfa opery Vogla. Zároveň bylo oznámeno, že premiéra bude v druhé polovině listopadu³² (mělo to být 21. listopadu 1947, ale protože sólistka J. Ogounová si poranila nohu, bylo první představení přeloženo na 11. prosince). Tuto řadu informativních článků uzavřelo pojednání Vznik opery Pelléas a Mélisanda, volně zpracované podle Ernsta Decseye.³³ Byly otištěny také fotografie pěti pěvců, účinkujících v opeře (Zdeněk Kroupa, Věra Nováková, Jiřina Ogounová, Helena Zemanová a Ivo Židek).

Úspěch premiéry v Ostravě byl obrovský. Mnozí tehdejší návštěvníci dosud na onen večer, kdy se seznámili s vynikajícím uměleckým dílem ve vynikajícím provedení, rádi a s dojetím vzpomínají. Trvalým dokladem o poctivé práci Jaroslava Vogla a všech jeho tehdejších spolupracovníků zůstanou navzdý kritiky, které byly po premiéře napsány a otištěny v ostravských denících. František Cimner ve své velmi kladné a obsažné kritice, otištěné v deníku Nová svoboda 14. prosince 1947 (str. 6) a nazvané Debussyho opera Pelléas a Mélisande v ZD v Ostravě, napsal kromě jiného: „Hluboké a bolestné pohnutí a zvláštní neklid zanechává toto dílo v posluchači, tak jak obraz za obrazem plyne před očima. Plyne jako sen. Pro svoji vášnivost, přejemnělou vášnivost, pro vnitřní pravdivost, s níž odhaduje básnický text i hudba duše všech postav, pro čistotu a jasnost Pelléovu a Mélisandinu, pro lidské utrpení Golaudovo. . . . Ivo Židek a Jiřina Ogounová podali dvojici s okouzující půvabností a přirozeností. Jiřina Ogounová nacházela pravý výraz pro Mélisandu. Ivo Židek vytvořil Pelléa se stejným prožitím. Volba obou představitelů byla velmi šťastná. Je to dílo hluboce pravdivé, lidské a přitom nové, s některými scénami doslova kouzelnými, jehož křehkou krásou je divák a posluchač rozechvěn, znamenající velký přínos do hudebního ostravského života.“ František Cimner ocenil práci šéfa opery Jaroslava Vogla („vyladil zpěváky do sjednocující atmosféry, ztlumil hlasové výkony do vzdušné křehkosti, do přesvědčující křehkosti“), pochválil pěvce, kteří v opeře účinkovali, pěkně se vyjádřil o režiséru Bohumilu Hrdličkovi, o scéně Antonína Caltý (kostýmy navrhli M. a J. Stejskalovi) a též o osvětlovači Jindřichu Kacarovi.³⁴

Hudební a divadelní kritik deníku Hlas J. — ka podal 14. prosince 1947 (str. 2) o premiéře v článku Claude Debussy: Pelléas a Mélisanda toto svědectví: „Dílo v dějinách opery ojedinělé, mající již jen krok k melodramatu, vzácná a málo dávaná opera. Jaroslav Vogel si byl dobře vědom, jak těžký a zodpovědný úkol na sebe vzal. Absolutně dobře podat tuto impresionis-

³¹ Tamže, III/2, str. 13. — Srv. též Josef Svátek, *Jiřina Ogounová*, Ostravský kulturní zpravodaj, roč. XVII, 1. února 1974, str. 24.

Sólistka Jiřina Ogounová (nar. 26. února 1926 v Kroměříži) působila v ostravské opeře v letech 1947—1954. Od r. 1954 do r. 1967 byla významnou kulturně výchovnou pracovnící a koncertní pěvkyní v Brně. Dnes náleží promovaná operní pěvkyně Jiřina Velecká-Ogounová, provdaná Malinová, inspektorka kultury Okresního národního výboru v Kroměříži, mezi velmi úspěšné pracovníky v oboru kultury na úseku státní správy.

³² Tamže, III/4, str. 15.

³³ Tamže, III/9, str. 6—10.

³⁴ Kritika v deníku Nová svoboda je nejzávažnějším zhodnocením ostravského provedení opery v denním tisku.

tickou operu dovedou snad jen Francouzové. Hlavní úlohy vytvořili Jiřina Ogounová — Mélisanda a Ivo Zidek — Pelléa. Ogounová vystoupila v Ostravě poprvé. Na jejím hereckém výkonu byla vidět dobrá a svědomitá příprava. Zvláště pozoruhodná byla výrazově. I hlasově, ačkoliv neměla možnost plně se rozvinout, upozornila na sebe dobře školeným, výrazovým hlasem. Ivo Zidek tentokrát podal všestranně ucelený výkon, ve kterém se odráželo kouzlo mládí. Velký klad jeho výkonu tkví v bezvadné výslovnosti. Skvělý byl Přemysl Kočí, který se vypjal k neobyčejně krásnému hereckému výkonu v úloze Golauda. Krále Arkela podal hlasově dobrý Zdeněk Kroupa. Jenovefa, matka Pelléova a Golaudova — Helena Zemanová zase po delší době uplatnila svůj čistý, krásně zbarvený alt. Malého Yniolda dobře charakterisovala Věra Nováková jako host. Zvlášť dramatický byl výstup s Golaudem v třetím jednání. Malé úlohy byly svěřeny dobrým Ladislavu Havlíkovi — lékař a Jiřimu Wiedermannovi — pastýř. Scéna dle návrhu A. Caltý byla v podobě zjehanů z kovové konstrukce, jež pomocí otáčivého jeviště skýtala různé změny, zpestřené působivými světelnými efekty. Pohádkově krásná byla sluj v druhém jednání. Ale nejvíce odpovídající hudbě Debussyho bylo pak páté dějství (komnata v zámku). Režisér B. Hrdlička má zřejmě sklon vytvořit vždy něco nového. Stavět Mélisandu často obličejem stranou hlediště je chyba režie a odstraněním toho získala by Mélisanda větší srozumitelnost. Rovněž v posledním jednání při umírání Mélisandy bude nutno více ztlumit orchestr, což jistě velmi prospěje celku.“

Referent -t- v ostravském deníku Československá demokracie z 13. prosince 1947 (str. 5) v článku Pelléas a Mélisanda napsal: „Drama velké lásky s četnými záchvěvy lidského srdce a jeho osudů. Vynikající dílo světového dramatického umění. Mélisanda v pojetí Jiřiny Ogounové měla své přednosti v ušlechtilé charakteristice role těžce zkoušené ženy a dobře znějících zpívaných textech, hluboce prožitých. Těžce se smiřujeme s konstruktivností scény, která svým racionálním založením stěží poslouží jemnému prostředí Maeterlinckova dramatu, vyvolává spíše v hledišti opačné nálady o osudu herců, kteří na nových konstrukcích předvádějí přímo akrobatické výkony.“ Stejně kladné ocenění premiéry přinesl ostravský deník Nové slovo z 13. prosince 1947 v článku Pelléas a Mélisanda na scéně ostravského divadla. Jaroslav Vogel uvedl jedinou operu Cl. Debussyho. (Autor F. L.) Ostravské vydání deníku Práce sice nemělo zprávu o premiéře, ale 30. listopadu 1947 J. Schreiber v článku Na okraj Debussyho Pelléa. (K prvnímu provedení v Ostravě) podal ještě před premiérou výklad o impresionismu a Debussyho díle a v závěru svého pojednání přehled provedení Debussyho děl v Československu.

Opera Pelléas a Mélisanda se v Ostravě dočkala jedenácti repríz, při čemž poslední tři představení byla odpolední pro studenty.

Zájezd ostravského divadla s operou Pelléas a Mélisanda do Prahy byl velmi pečlivě připravován a byly do něho kladeny velké naděje, jak dokládá článek Jana Pacla Naše opera do Prahy.³⁵ Bylo to totiž poprvé, kdy se umělci ostravského divadla jako celek představili pražskému obecnstvu. Význam ostravského divadla a jeho práce byly až do té doby v hlavním městě státu snižovány a podceňovány: příslušné státní úřady nevycházely vstříc požadavkům ostravského divadla a pražský tisk nepřinášel o umělecké

³⁵ Srv. Divadelní list, III/14, str. 1.

činnosti ostravských žádné zprávy. Vedoucí představitelé Zemského divadla v Ostravě si právě v tomto ohledu slibovali od vystoupení v Praze nápravu a zlepšení dosavadního stavu. Proto bylo jednáno s ústředními úřady, s kanceláří presidenta republiky, s ministerstvem zahraničních věcí, s ministerstvem informací a s Československo-francouzskou společností. Předseda Ústředního národního výboru v Ostravě Josef Kotas měl osobní rozhovor s primátorem hlavního města Prahy Dr. Václavem Vackem. Hospodářský ředitel divadla v Ostravě Vladislav Pietras a šéf opery Jaroslav Vogel spolu s Divadelní komisí požádali dopisem presidenta republiky o záštitu nad oběma představeními.³⁶ O totéž byl požádán velvyslanec Francouzské republiky v Praze Maurice Déjean; na něho obrátili se též s prosbou, aby byl přítomen osobně aspoň jednomu z obou představení.³⁷ V provedení opery bylo totiž právem spatřováno prohloubení československo-francouzských kulturních styků.

Prvního představení dne 22. března 1948 (druhé se konalo v úterý 23. března) zúčastnil se ministr školství a osvěty univ. prof. PhDr. Zdeněk Nejedlý; od něho dostala představitelka Mélisandy Jiřina Ogounová na památku vavřínový věnec s československou trikolórou. Oběma večerům byli přítomni představitelé pražského hudebního života.

O pražském provedení opery referovalo ve dnech 24. až 26. března 1948 celkem deset pražských deníků a dva ostravské deníky.³⁸ Hned ve středu 24. března to byly *Práce* (článek *Ostravští v pražské Velké opeře*. Výměna kulturních hodnot, autor *Jiří Karásek*), *Právo lidu* (článek *Pohostinské představení ostravské opery, autor jb*), *Rudé právo* (Ostravská opera v Praze, autor *Miroslav Barčík*) a *Svobodné noviny* — první vydání (Ostravská opera v Praze, autor *Jiří Dostál*), které seznámily obyvatele Prahy hned následujícího rána s nezapomenutelným večerem. Dne 25. března otiskly články svých divadelních kritiků *Mladá fronta* (*Opera Pelléas a Mélisanda zestárli, autor jvk.*), *Národní osvobození* — druhé vydání (*Debussyho Pelléas a Mélisanda*

³⁶ Srv. Archív města Ostravy, fond Státní divadlo v Ostravě (NDMS v Moravské Ostravě), inv. čís. 67, karton 17, kopie dopisu č. j. 1427/48 Ps/Pi z 2. března 1948.

³⁷ Tamže, kopie dopisu č. j. 1429/48 Vog./Pi z 2. března 1948.

³⁸ Srv. divadelní oddělení Národního muzea v Praze, novinové výstřižky s kritikami z 24. až 27. března 1948. (Výstřižek z *Mladé fronty* z 27. března 1948 je v materiálu nepříslušně určen a patří správně k 25. březnu 1948).

V témže oddělení je také sedm scénických návrhů pro operu *Pelléas a Mélisanda* od profesora Vysoké školy umělecko-průmyslové v Praze Františka Tichého (sign. S-XIII d-1 c) z r. 1947, jež však nebyly uplatněny. Srv. též katalog výstavy v São Paulo v Brazílii r. 1959 *A cenografia tchecoslovaca — La scénographie tchecoslovaque — The czechoslovak stage 1914—1959*, připravené Divadelním ústavem v Praze, str. 13, 31, 44 a 73, čís. 86—90.

Tyto návrhy byly chystány k neuskutečněnímu provedení Debussyho opery v Národním divadle v Praze, kde její nastudování připravoval delší dobu v r. 1947 šéf opery Václav Talich. K premiéře, stanovené původně na prosinec 1947, mělo dojít na počátku ledna 1948. Ale 26. prosince 1947 byl Václav Talich postižen slabším záchvatem mozkové mrtvice a v důsledku tohoto onemocnění a rekonvalescence, jež trvala ještě v březnu 1948, i v důsledku jeho odchodu z Národního divadla, se premiéra pilně studovaného díla již nikdy neuskutečnila. Režii měl mít Luděk Mandaus, výpravu navrh! František Tichý, Pelléas měl zpívat Beno Blachut a Mélisandu Miloslava Fidlerová (nar. 28. dubna 1922 v Praze). Ostatními sólisty byli podle určení Václava Talicha: Jaroslav Gleich, Štěpánka Štěpánová, Zdeněk Otava, Theodor Šrubař a Karel Kaláš.

v podání ostravské opery, autor *vt.*), Svobodné slovo (V Ostravě dělají operu dobře, autor *rk*) a Svobodné noviny — moravské vydání (Výborně, ostravská opero!, autor *Jiří Dostál*, týž text, ale v jiné grafické úpravě jako v pražském vydání Svobodných novin ze 24. března). 26. března referovaly Lidová demokracie — první vydání (Ostravská opera v Praze, autor *R. F.*), Obrana lidu (Ostravská opera v Praze autor *Josef Teichman*) a Zemědělské noviny (Ostravská opera v Praze, autor *fb.*), z moravskoostravských deníků Nová svoboda (Úspěch ostravské opery v Praze. Zájezd opery ZD v Ostravě do Prahy s Pelléas a Mélisandou, autor *-k*).

Pražští kritikové s radostí, s uspokojením a s vděčností uváděli, že ostravský operní soubor dosáhl za vedení svého šéfa Jaroslava Vogla vysoké dokonalosti, takže se právem přijel s výsledky své poctivé práce pochlubit do Prahy. Zasluhou J. Vogla, který přesvědčil, že se v Ostravě pracuje cílevědomě, vypracoval se orchestr k velké stylové čistotě. Je to tím závažnější skutečnost, protože Debussyho obtížná opera klade na pěvce, na orchestr a hlavně na dirigenta velké požadavky. Ostravský soubor si vytkl mimořádný úkol, jehož se zhostil se ctí a s úspěchem; úroveň obou představení byla vysoká. Za takový výkon by se nemusela stydět žádná pražská scéna. Autoři kritik se shodovali v názoru, že pěvecký soubor ostravské opery je kolektivem disciplinovaných umělců, pevně ovládajících své obtížné role. Výkony mladých sólistů příjemně překvapily hlasovými a pěveckými schopnostmi i hudebním a hereckým uchopením. Všem pěvcům, zpívajícím důsledně bez patosu a s uvolněnými hrdly, krásně vyslovujícím, bylo znamenitě rozumět, při čemž je pěkně tlumený orchestr znamenitě podporoval (jejich dokonalá vokalizace byla velkým kladem představení). Všichni zachovali styl opery, zpívali komorně a zasloužili se svým bezpečným sledováním hudební složky i nenásilným a přirozeným herectvím o sugestivní dojem z Debussyho a Maeterlinckova díla. Jako nejzralejší a technicky nejpr připravenější byli oceňováni Golaud Přemysla Kočího a Mélisanda Jiřiny Ogounové. Oba byli označováni za zpěváky, kteří dovedou využít všech kvalit svého hlasu a kteří nemají zřejmě žádných potíží ani s Debussyho vokálním stylem, někdy trochu neobvyklým a vždy nesnadným pro intonaci i paměť. Samozřejmě byli chváleni též ostatní sólisté, zejména Ivo Židek jako Pelléas. Mnohokrát byla příznivě zmíněna Jiřina Ogounová, sólistka ušlechtilé zpěvní linie („půvabně křehká Mélisanda“). Kladně byla hodnocena režie Bohumila Hrdličky, ale názory na výpravu Antonína Caltý se lišily: jedni kritikové vysoce oceňovali scénické provedení, za něž by se nemusel hanbit ani nejavantgardnější soubor světa, jiní sice scénu chválili, ale projevíli názor, že se jako značně svérázná a průbojná k Debussyho hudbě nehodí. V pražských kritikách se vyskytly i ojedinělé záporné výtky: bylo navrhováno, aby přestávky mezi jednotlivými obrazy byly zkráceny (představení trvalo od 19 do 23 hodin) a jako nesprávná (ovšem mylně) byla označována výslovnost Mélizanda. Překlad Maeterlinckova francouzského textu, pořízený Marií Kalašovou, se zdál již zastaralý a projevil se názor, že měl být proveden nový a moderní překlad do češtiny. Dvě z kritik sice inscenaci opery ostravskými umělci pochválily, ale zásadně se postavily z ideových důvodů proti Debussyho hudbě, zejména: však proti Maeterlinckovu textu. Časově poslední zpráva o pražském provedení opery byla kritika Pelléas a Mélisanda v časopise Kulturní politika z 2. dubna 1948; její autor — není jmenován — se o Maeterlinckově

textu vyjádřil zcela záporně (Debussyho hudbu a výkony ostravských umělců v Praze včetně scény posoudil kladně).

Ze všech projevů obdivu a sympatií, které české kulturní prostředí vyslovalo k Maurici Maeterlinckovi, k jeho osobě a k jeho tvorbě, možno jmenovat aspoň ještě jeden, velmi významný: podobiznu slavného básníka a dramatika z roku 1899 (rok, v němž vyšly oba překlady Pelléa a Mélisandy od Marie Kalašové). Jejím autorem je národní umělec Max Švabinský.³⁹

Nový překlad lyrického dramatu Maurice Maeterlincka Pelléas a Mélisanda, vypracovaný s uplatněním nejnovějšího francouzského vydání z roku 1968,⁴⁰ by značně přiblížil toto krásné a zajímavé dílo i naší současnosti. Vyjádřil by se jím kladný vztah k belgicko-francouzskému básníku Maurici Maeterlinckovi, obdivovateli české řeči a české vzdělanosti.

v at aspoň ještě jeden, velmi významný: podobiznu slavného básníka a dramatika. Zatím poslední poctou společnému dílu Maurice Maeterlincka a Clauda Debussyho byly první uvedení opery Pelléas a Mélisanda v Janáčkově divadle v Brně 21. února 1977 a oficiální premiéra 18. března 1977, s dalšími sedmi reprízami.

Tvůrci nejnovější brněnské inscenace se snažili přiblížit operu dnešním posluchačům a divákům. Při nečetných a nepodstatných zásazích do partitury vytvořili z původních pěti jednání o čtrnácti obrazech dvě části. Režisér zasloužilý umělec Milan Pásek, nositel vyznamenání Za vynikající práci, a autor scény i kostýmů Karel Zmrzlý (oba jako hosté) využili kombinací skutečnosti a symbolů i všech možností moderního divadla. Na jevišti vznikla skutečně impresionistická atmosféra. Dirigent Václav Nosek a členové orchestru zvládli značné nároky na barevnost, kterou podmiňují a vytvářejí nástrojové skupiny, a tak plně přispěli ke správné interpretaci hudby Clauda Debussyho. Sólisté opery podali výrazné výkony; jednotlivé osoby byly obsazeny takto: Pelléas — Vladimír Krejčík, Golaud — Jaroslav Souček, Arkel — Richard Novák, Yniold — Vladimíra Spurná j. h., lékař — Josef Klán a Genevieve (Jenovéfa) — Anna Barová. Na úrovni ztělesněné postavy byl především Jaroslav Souček jako Golaud, jemuž nebylo co vytknout. Jaroslava Janská zpívala Mélisandu suverénně, s naprostou výrazovou přirozeností a půvabem.⁴¹

³⁹ Portrét (kresba perem tuší, lavírovaná, žlutavý papír) vznikl za Švabinského pobytu v Paříži (od podzimu 1898 do jara 1899). Srv. Katalog výstavy v Kroměříži a v Praze *Max Švabinský 1873—1962* (Praha 1973), str. 45 (čís. 89) a příloha čís. 22 (reprodukce).

⁴⁰ Srv. Maurice Maeterlinck, *Pelléas et Mélisande*. K vydání připravil a poznámkami opatřil Hugo Balthazar, vydala nakladatelství Fasquelle (Paříž) a De Sikkel (Antverpy) v r. 1968, edice L'Etoile, 70 [2] stran.

Mélisanda (ovšem jinak pojatá) vystupuje také jako jedna z Modrovousových manželék v Maeterlinckově pohádce o třech dějstvích *Ariana a Modrovous aneb marná záchrana (Ariane et Barbe-Bleue)* z r. 1907. Srv. Maurice Maeterlinck *Ariana a Modrovous a jiná dramata* (Aladina a Palomides, Smrt Tintagilova, Sedm princezen). Přeložila Svataava Bartošová, úvod napsal Jaroslav Bartoš (Praha 1962).

⁴¹ Těmito údaji doplňují své pojednání, dokončené v prosinci 1975 a odevzdané do sazby na počátku roku 1976. Srv.: Evžen Valový, *Dlouho očekávaná operní premiéra, deník Lidová demokracie*, roč. XXXIII, čís. 51, Brno 2. března 1977, str. 5. — Eva Bezděková, *Program Státního divadla v Brně (k premiéře opery)*, graficky upravil Josef Benda (Brno únor 1977), str. 1—6. Eva Bezděková přeložila rovněž francouzský text Maurice Maeterlincka. Její velmi hodnotný a pečlivý překlad vyšel r. 1976 jako pomůcka pro studium sólistů s vynecháním některých méně podstatných částí dramatu ve formě cyklostylované publikace o 27 listech.

K úspěchu opery přispěli svou prací kromě uvedených umělců ještě tyto pracovníci: sbor-

MAURICE MAETERLINCK ET SON DRAME PELLÉAS ET MÉLISANDE COMME L'OPÉRA SUR LES SCÈNES TCHÈQUES

Le 5 mai 1949 mourut à Nice en France le poète et écrivain belge-français Maurice Maeterlinck, un des fondateurs de la poésie moderne, créateur du drame symboliste, auteur des œuvres philosophiques et des essais, décoré par le Prix Nobel, né le 29 août 1862 à Gand en Belgique. On peut se rappeler la connexité de l'œuvre de Maeterlinck avec Bohême et Moravie à son drame lyrique Pelléas et Mélisande qui comme l'opéra du compositeur français Claude Achille Debussy (1862—1918), le résultat de la collaboration uniquement rare entre le poète et le musicien, fut mis en scène en 1908—1948 à Praha (Prague) et Ostrava en cinq premières représentations avec de nombreuses reprises.

Dans ses traductions éminentes des originaux français, Mlle Marie Kalašová (1852—1937), femme de lettres et traductrice, fit connaître systématiquement les œuvres de Maurice Maeterlinck aux lecteurs tchèques. La correspondance de Maurice Maeterlinck avec elle, déposée et conservée aux Archives de lettres du Musée de la littérature nationale à Prague-Strahov, contient aussi deux lettres avec des mentions de Pelléas et Mélisande. La tragédie lyrique d'une beauté extraordinaire Pelléas et Mélisande, dont l'action se passe dans le château d'Allemonde, son parc, les forêts environnantes et dans les souterrains du château, fut publiée deux fois en version tchèque de Mlle Marie Kalašová: tout d'abord en 1899 dans la revue Květy (Les Fleurs) et peu de temps après comme un livret dans la Bibliothèque Mondiale d'Otto, éditeur à Prague.

Sur le territoire de Bohême, pour la première fois, l'opéra Pelléas et Mélisande se réalisa le 28 septembre 1908 au Nouveau Théâtre Allemand à Prague, où Alfred Boruttau chanta le Pelléas et Mlle France Classen la Mélisande sous la direction du metteur en scène Curt Stern et du chef d'orchestre Paul Ottenheimer. La première représentation tchèque eut lieu le 4 février 1921, déjà à l'époque de la République Tchécoslovaque, au Théâtre National à Brno, mise en scène par le chef de l'opéra François Neumann et le régisseur Ferdinand Pujman. Charles Zavřel joua le rôle de Pelléas et Mme Béatrice Snopková celui de Mélisande. Encore la même année, le 1er novembre 1921, l'opéra fut mis en scène du Théâtre National de Prague; ce fut un mérite du nouveau chef de l'opéra de ce théâtre Otakar Ostrčil en coopération de Ferdinand Pujman. Aussi ici le rôle de Pelléas fut confié à Charles Zavřel de Brno et le rôle de Mélisande à Mlle Marja Bogucká.

Le public d'Ostrava eut la possibilité d'assister à l'opéra Pelléas et Mélisande au Théâtre National à Ostrava (maintenant Le Théâtre Zdeněk Nejedlý), où il se réalisa avec onze reprises par le mérite du chef de l'opéra Jaroslav Vogel avec l'aide du metteur en scène Théophile Hrdlička et de l'auteur des décors Antoine Calta. A l'occasion du 30e anniversaire de la mort de Cl. A. Debussy, l'ensemble d'opéra d'Ostrava entreprit une tournée artistique à Prague, où à l'Opéra du 5 mai (aujourd'hui le Théâtre Frédéric Smetana) il eut deux représentations le 22 et 23 mars 1948. Ce fut un apport à l'affermissement des relations culturelles tchécoslovaque-françaises. Le rôle de Pélleas à Ostrava et à Prague fut chanté par Ivo Židek et celui de Mélisande par Mlle Georgette Ogounová. Beaucoup de journaux et de revues d'Ostrava et de Prague publièrent des critiques favorables de leurs excellentes exécutions.

Avec le grand succès se réalisèrent sur la scène du Théâtre de Leoš Janáček à Brno, le 21er février 1977 la première représentation et le 18 mars 1977 la première représentation officielle de l'œuvre de Maurice Maeterlinck et de Claude Debussy. Les rôles principaux furent créés par Vladimír Krejčík comme Pelléas et par Mme Jaroslava Janská comme Mélisande.

mistr Josef Pančík, asistent dirigenta František Sonek, asiston režiséra Alena Vaňková, hudební příprava — Evžen Holiš, Pavel Kuchař a František Sonek.

Fotografickou dokumentaci (8 záběrů) z brněnské inscenace opery obsahuje Program Státního divadla v Brně, roč. XLVII, čís. 9, květen 1977.

Zatím poslední statí, hodnotící nové brněnské provedení, je: Vilém Pospíšil, *Debussyho jediná opera*, měsíčník pro hudební kritiku Hudební rozhledy, 5/77 (Praha květen 1977), str. 222—223. Zde: „Připomínka jednoho ze stěžejních děl světové, především však francouzské moderní operní literatury je činem, který je třeba rozhodným způsobem přičíst k aktivům umělecké práce Janáčkovy opery. A stejnou měrou i výsledek, jehož tu bylo dosaženo.“

